

Gullåkerparken och dess lignoser

då, nu och i framtiden

Sofia Olsson

Sveriges Lantbruksuniversitet
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
15hp, G2E
Trädgårdsingenjörsprogrammet, odling
Alnarp 2013

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, Institutionen för biosystem och teknologi

Författare: Sofia Olsson

Trädgårdsingenjörsprogrammet, odling

Titel: Gullåkerparken och dess lignoser – då, nu och i framtiden

Engelsk titel: The Park of Gullåker and its lignoses – the past, present and future

Handledare: Anna Peterson, Område Landskapsarkitektur, planering och förvaltning, LTJ-fakulteten, SLU

Examinator: Åsa Klintborg Ahlklo, Område Landskapsarkitektur, planering och förvaltning, LTJ-fakulteten, SLU

Kurstitel: Kandidatarbete i trädgårdsvetenskap

Kurskod: EX0495

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2013

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Gullåker, Hammenhög, lignoser, träd, inventering, dokumentation

Omslagsbilder:

Sequoiadendron giganteum – Mammutträd

Betula verrucosa 'Dalecarlica' – Ornäsbjörk

Cercidiphyllum magnificum – Storbladig katsura

Bilder: Sofia Olsson 2013

Förord

Inför skrivandet av detta arbete, kontaktade jag Österlens museum i Simrishamn. Påsken år 2014 öppnar museet en utställning om österlenska trädgårdar. Museet kommer också, i samband med detta, att gå ut med ett ”trädupprop” för att kartlägga ovanliga träd på Österlen. Min tanke var att jag med mitt kandidatarbete på något sätt skulle kunna bidra till denna utställning och ”trädupprop”. Tillsammans med Mia Gröndahl, journalist, författare och en av initiativtagarna till utställningen bestämdes det att jag skulle inventera och dokumentera lignoserna i det som tidigare kallades Gullåkerparken i Hammenhög. Detta område är idag uppdelat på olika fastigheter med många ägare och fungerar inte längre som park. Lignoserna tillhör i stället privata trädgårdar.

För min egen del har det här arbetet inneburit att jag, förutom träning i inventering och dokumentation av växter, lärt mig mer om min egen hembygd och dess historia. Jag växte upp i Hammenhög på 1970/80-talet, och tillbringade mycket tid hos Ingrid och Olle Alblad, som då bodde i ’Lilla palatset’ intill parken. Tant Ingrid, som vi kallade henne, var, förutom trädgårdsutbildad, ledare för Sveriges Unglottor i Hammenhög. ”Alla” flickor i Hammenhög var med i Unglottorna! Det innebar också att man ibland fick hjälpa till med diverse sysslor, både inomhus och utomhus. Jag minns fortfarande trädgården med sina grusgångar, bersåer, bärbuskar och köksland, och den där lite ”hemligare” delen dit vi barn och ungdomar inte fick gå. De stora, gamla träden vakade över oss i bakgrunden. Kanske var det redan där, mitt i bärplockandet – eller saftdrinkandet – mitt trädgårdsintresse började?

Ett stort tack till alla som hjälpt mig i jakten på Gullåkerparkens berättelser! Utan er och ert stora intresse hade detta inte kunnat genomföras. Tack!

Fastighetsägarna
Karin Hansson
Gunnel Hallberg Dahlman
Annette Hägnfelt
Karl-Herman Håkansson
Karl-Gustav Cederlöw
Stig Ekström
Ingrid Elisabeth Johansson
Jan Nilsson
Carina Larsson
Lantbruksmuseet, Hammenhög
Österlens museum, Simrishamn
med flera som på ett eller annat sätt involverats i detta arbete!

Sammanfattning

Hammenhög är vida känt för sina odlingar av blomsterlök, prunkande blomsterfält, grässkulpturer och idéträdgårdar. Allt detta fanns på den fastighet som på 1930-talet kom att kallas Gullåker, platsen för fröfirman Otto J. Olson & Son, senare Hammenhögs Frö AB. Den del av fastigheten som omfattande planteringarna runt husen kallades Gullåkerparken. Olson hade ett stort intresse för odling, inte enbart i kommersiellt syfte. Intresset och nyfikenheten för ovanliga växter, och kanske framför allt skickligheten att få frön och småplantor av dessa att växa, gjorde parken till en intressant plats. En del av lignoserna som finns i området planterades redan i början av 1800-talet av häradshövding Gustaf Billberg. Det var han som byggde det första bostadshuset och anlade den första trädgården med fruktträd, bärbuskar, rosenlundar och häckar av avenbok. Parken har fortsatt att utvecklas även efter Olsons bortgång. Nya plantor har kommit till, andra har av olika anledningar försvunnit.

Under fröfirmans tid kunde anställda och besökare gå runt i parken, på egen hand eller på guidade visningar, för att beskåda de många exemplaren av ovanliga träd, buskar och andra växter. Den möjligheten finns inte längre. Området är sedan några år tillbaka uppdelat på olika fastigheter med olika ägare, både företag och privatpersoner. Träden tillhör privata trädgårdar. Allmänheten har inte längre tillträde till de ovanliga träden.

Det här arbetet är ett försök till en historisk dokumentation och en inventering av beståndet av lignoser i före detta Gullåkerparken som det ser ut idag. Arbetet har genomförts genom litteraturstudier, intervjuer, samtal och studier av diverse dokument. Det visade sig under arbetets gång att mycket historiskt material, både växter och dokument inte längre finns. Många av de personer som arbetat med parken, och som satt med mycket kunskap och information, är inte längre i livet. Trots detta lever historier, berättelser och minnen om parken och lignoserna kvar. Inventeringen och dokumentationen av Gullåkerparken kan fungera som ett underlag för framtida underhåll, bevarande och utveckling av trädgårdarna.

Summary

Hammenhög is widely known for its cultivations of flower bulbs, dazzling fields of flowers, sculptures of grass and gardens of ideas. All these things were to be found at the property which in the 1930's was to be called Gullåker, the place for Otto J. Olson & Son, later Hammenhögs Frö AB. The part of the property which included the plantations around the houses was called The Park of Gullåker. Olson had a great interest of cultivation, not only for commercial purpose. The interest and the curiosity for rare plants, and perhaps above all, the skills of getting seeds and seedlings to grow, made the park an interesting place. Some of the trees found in the area were planted in the beginning of the 19th century by Gustav Billberg, the judge and chairman of the district court. He was the one who built the first dwelling-house and founded the first gardens with fruits, berries, roses and hedges of hornbeam. The park has continued to develop even after that Olson past away. New plants have been grown, others are gone, for one reason or another.

During the days of the company, employees and visitors could walk around the park, on their own or on guided tours, to look at the many examples of rare trees, shrubs and other plants. That possibility does no longer exist. The area is since a few years divided into different properties with different owners, both companies and private. The trees belong to private gardens. The public has no longer access to the rare trees.

This paper is an attempt to make an historical documentation and an inventory of the collection of trees in the former Park of Gullåker as it is today. The work has been carried through by studies of literature, interviews, conversations and studies of different kind of documents. It was shown during the time of work that a lot of the historical material, both plants and documents, were no longer to be found. Many of the people that once worked with and in the park, and had a lot of knowledge and information about the park, are no longer with us. In spite of this history, stories and memories about the park and the trees still exist. The inventory and documentation of The Park of Gullåker may work as a foundation of future maintenance, preservation and development of the gardens.

Innehållsförteckning

Förord

Sammanfattning/Summary

Innehållsförteckning

Inledning

Gullåker

Fröfirman

Hammenhög = Blomsterbyn!

Parken

Metod och material

Syfte och mål

Syfte

Mål

Avgränsning

Frågeställningar

Gullåkerparken – från 1800-talet till idag

Hammenhög

Hammenhög 31

Försäljning av Hammenhögs boställe år 1932

Fastigheterna idag

Nuvarande fastighetsägare

Vilka lignoser finns att hitta i före detta Gullåkerparken idag?

Hur ser parken ut idag?

Utbyte vänner emellan

Inventering och dokumentation

Hammenhög 31:15

Hammenhög 31:3

Hammenhög 31:37

Hammenhög 31:28

Hammenhög 31:27

Hammenhög 31:26

Hammenhög 31:1

Hammenhög 31:39

Hammenhög 31:17

Vad gör lignoserna värda att bevara?

Skånska jätteträd

Biologisk mångfald

Biologiskt kulturarv

Trädvård

Beskärning av kronan

Att tänka på

Rotbeskärning

Allmänheten och lignoserna

Öppen trädgård

Tusen trädgårdar

Kulturarvsdagen

Hur gå tillväga för att hitta ett träds berättelse?

Referenser

Inledning

Gullåker

Trumpetträd. Tempelträd. Mammutträd. Dessa och många fler lignoser (lignos = växter vars ovanjordiska delar är fleråriga och mer eller mindre förvedade)¹ av det ovanligare slaget har planterats på den fastighet i Hammenhög som på 1930-talet började kallas Gullåker. Den relativt stora del, cirka två hektar, av fastigheten som omfattade planteringarna runt husen kallades Gullåkerparken. Hela området med bostadshus, ekonomibyggnader, kontorslokaler, trädgårdar, park och så vidare, tillhörde en gång en av bygdens största arbetsplatser, fröfirman Otto J. Olson & Son AB².

Fröfirman

Det började som lantbruk. Fram till år 1908 var huvudnäringen på fastighet Hammenhög 31 jordbruk och kreatursskötsel³. År 1894 tog Otto Julius Olson över arrendet efter sin far. År 1910 hade djurbesättningen avvecklats och i stället hade fröodlingen utökats. År 1914 bestod så gott som hela arealen av fröodling.

År 1925 startade Otto Julius Olson tillsammans med sonen Gottfrid Olson fröfirman Otto J. Olson & Son, och år 1934 ombildades företaget till aktiebolag. Efter hand utvecklade företaget sin växtförädling och fröodling. År 1936 startade trädgårdsavdelningen och år 1939 började företaget odla blomsterlök⁴. Odlingen omfattade ca 100 000 lökar och bestod av tulpaner, narcisser och gladiolus. År 1945 hade odlingen vuxit till cirka två miljoner lökar⁵ och i slutet av 1950-talet blommade 17 miljoner tulpaner i odlingarna⁶.

Fröfirman var under sin tid en av bygdens största arbetsplatser, med fler än 100 anställda på 1990-talet⁷.

År 1961 köptes Otto J. Olson & Son av ASU, Allmänna Svenska Utsädesbolaget, som i sin tur övergick till Svalöf AB år 1980. Firmanamnet på dotterbolaget, det vill säga fröfirman, ändrades då till Hammenhögs Frö AB⁸. År 1993 gick Svalöf AB ihop med W Weibull AB⁹, och år 2008 förvärvade Econova Weibull Trädgård¹⁰. Firmamärket Hammenhögs ägs numera av Econova, men all verksamhet har flyttats till Norrköping. Weibulls Horto, som etablerades år 2008, ägs av det norska företaget Grön A/S¹¹, men har sitt huvudkontor kvar på en, från parken sett, närliggande fastighet, i Hammenhög.

Hammenhög = Blomsterbyn!

Gullåker – och Hammenhög – är vida känt för prunkande blomsterfält och odlingar av blomsterlök, från 1940-talet och framåt. På 1950-talet anordnades tulpanfester och korades tulpandrottningar, det gjordes tulpantavlor och skulpturer. Då tulpanfesterna anordnades

¹ Nationalencyklopedien, 1996

² Svenska Gods och Gårdar, 1944

³ Svenska Gods och Gårdar, 1944

⁴ Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, 2013-04-10

⁵ Carlsson, G., 1983a

⁶ Hemmets veckotidning, 1960

⁷ Diverse dokument om parken

⁸ Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, 2013-04-10

⁹ SWseed, 2013-05-17

¹⁰ Econova, 2013-05-17

¹¹ Weibulls horto, 2013-05-17

kunde Hammenhög besökas av 30-40 000 personer under ett fåtal veckor på våren¹². På 1990-talet bjöds konstnärer in och det byggdes skulpturer av gräs. På 2000-talet var det idéträdgården som lockade besökare. Hammenhög blomstrade!

Parken

Gullåkerparken var en del av allt detta. Intresset och nyfikenheten för ovanliga växter, och kanske framför allt skickligheten att få frön och småplantor av dessa att växa, gjorde parken till en mycket intressant plats. Anställda och besökare kunde gå runt på egen hand eller på guidade visningar för att beskåda de många exemplaren av ovanliga träd, buskar och andra växter.

Numera, när fröfirman inte längre existerar, har allmänheten inte längre möjlighet till detta. Gullåkerparken fungerar inte som park idag. Den fastighet där fröfirman hade sin verksamhet är i stället uppdelad i mindre fastigheter, vilka har ett antal olika ägare, både företag och privatpersoner. Lignoserna tillhör privata trädgårdar. Allmänheten har inte längre tillträde till de ovanliga träden.

Metod och material

Det som en gång kallades Gullåkerparken fungerar inte som park idag, i stället är området uppdelat i olika fastigheter. Många lignoser av ovanligare slag har planterats i parken genom åren. En inventering och dokumentation av de lignoser som finns i området skulle kunna öka nuvarande fastighetsägares kunskaper om och intresse för desamma. Jag har därför, på plats, inventerat lignosbeståndet för respektive fastighet som innefattas av det område som tidigare var park. Gullåkerparken omfattade det som idag består av sex fastigheter samt delar av ytterligare tre. Jag har efter inventeringen dokumenterat genom att göra planer för respektive fastighet, där även en del av lignoserna kortfattat beskrivs. Jag har valt att upprepa beskrivningarna för respektive lignos för varje fastighet. Detta för att respektive fastighetsägare lättare ska kunna hitta information om "sina" lignoser. Listorna innehåller aktuella vetenskapliga och svenska namn samt eventuellt andra uppgifter som kan vara intressant information för fastighetsägarna att ta del av.

Mina besök i trädgårdarna har skett under ett flertal tillfällen under månaderna april och maj år 2013. Den gångna vintern har varit mycket lång, och snö låg kvar på marken långt in i april. Våren kom igång sent, och jag har haft vissa svårigheter med att artbestämma en del av lignoserna då dessa varit utan blad. Fastighetsägarna har haft tålamod och varit mycket intresserade och hjälpsamma vid mina besök.

Jag har försökt göra en historisk dokumentation över området. Det har inte varit helt lätt, eftersom mycket historiskt material, både vad det gäller dokument och växter, inte längre existerar. Många av de personer som tidigare arbetat med parken, och som satt med mycket kunskap och information, är inte längre i livet. Min historiska dokumentation har blivit mycket knapphändig, näst intill obefintlig.

¹² Hemmets veckotidning, 1960

Jag har tillbringat många timmar med att leta information. En del information kommer från dokument samlade på Lantbruksmuseet i Hammenhög. Dessa dokument består till viss del av personliga nedteckningar gjorda av tidigare anställda på Hammenhögs Frö AB. Vid mitt möte med Mia Gröndahl fick jag en kopia av ett odaterat, av Olle Alblad, tidigare anställd på fröfirman, handskrivet häfte där ett 40-tal av lignoserna beskrivs. Detta häfte har kommit till stor användning vid inventeringen. Jag har även gått igenom det material som finns i arkivet på Österlens museum, jag har letat material i Österlensamlingarna på Simrishamns och Tomelillas bibliotek och jag har gått igenom äldre exemplar av Ystads Allehanda på mikrofilm på biblioteket i Ystad. Tyvärr hittade jag här inte mer material om lignoserna än det jag redan fått från Lantbruksmuseet. Däremot fick jag ta del av innehållet i ett antal pärmar, som berört fröfirman, och som fortfarande finns kvar på Weibull Horto. En del av den information jag hittade i dessa pärmar har jag använt i arbetet. Materialet består av broschyrer, minnesanteckningar, fakturor med mera. Mycket av informationen härifrån är odaterad, men innehållet i pärmarna följer en datering från 1971 och framåt och därför har en ungefärlig tidsangivelse varit möjlig trots allt.

Jag har även varit i kontakt med ett flertal personer som tidigare varit anställda på Hammenhögs Frö AB. Det har varit många möten, telefonsamtal och kontakter via mejl. Alla har varit väldigt hjälpsamma och intresserade, men det har samtidigt varit svårt att få fram något mer om lignoserna, till exempel när och av vem de planterades. Det lär ha funnits en kartong med bilder och dokument om parken, men vid ägarbytet år 2008 rensades huvudkontorsbyggnaden och mycket blev slängt. Antagligen följde den här kartongen med i utrensningen, tillsammans med så mycket annat. Ingen av de personer jag pratat med vet var denna kartong tagit vägen.

Syfte och mål

Syfte

Syftet med det här kandidatarbetet är att inventera och dokumentera Gullåkerparken och dess lignoser, som den ser ut idag samt hur den tidigare gestaltat sig. Denna inventering och dokumentation ska kunna fungera som ett underlag för framtida underhåll och bevarande av lignoserna.

Mål

Målet är att dokumentera Gullåkerparkens historia och inventera beståndet av lignoser. Arbetet kommer att presenteras på utställningen om österlenska trädgårdar på Österlens museum, Simrishamn, med start påsken 2014.

Avgränsning

Arbetet berör enbart lignoserna i före detta Gullåkerparken med betoning på de ovanligare trädslagen. Jag har valt att i inventeringen fokusera på lignosernas vetenskapliga och svenska namn samt deras placering på fastigheterna. Lignosernas storlek, vitalitet, skador etcetera nämns endast för ett fåtal av de inventerade lignoserna.

Frågeställningar

som jag använt mig av vid arbetet med parken:

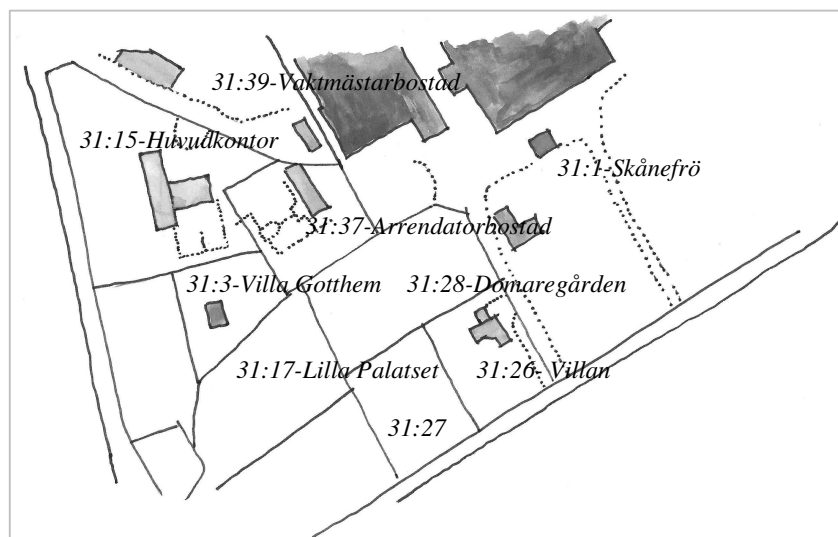
- Hur har parken formats till vad den är idag?
- Hur ser området för parken ut idag?
- Vad vet fastighetsägarna om vad de har i sina trädgårdar?
- Hur går man tillväga för att hitta ett träds berättelse?

Gullåkerparken – från 1800-talet till idag

Hammenhög

Hammenhög är en mindre by på den österlenska slätten, i Ingelstads härad. År 2011 hade denna församling ett invånarantal på 1568 personer¹³, men vid 1800-talets början var den betydligt mindre med sina drygt 300 invånare¹⁴. Hammenhög bestod av ett 30-tal gårdar och några hus längs med landsvägen. Då enskiftet genomfördes förändrades dock byn. Åkerarealen utvidgades och småbrukarna blev fler, hantverkare flyttade dit, befolkningsmängden ökade.

Hammenhög 31

Del av den fastighet som tidigare betecknades Hammenhög 31

Sedan 1600-talet hade tinget varit förlagt till Hammenhög. Tidigare hade lagmannen oftast varit bosatt i Ystad, men då Gustaf Billberg tillträdde som häradshövding för Ingelstads, Järrestads, Herrestads och Ljunits häradar år 1811, lät han bygga bostad åt sig själv, sitt kansli och sitt tjänstefolk i Hammenhög. Billberg fick sin avlöning från avkastningen från gårdarna

¹³ Statistiska Centralbyrån, 2013-05-17

¹⁴ Hammenhögsbygdens byalag, 1987

Hammenhög 31, 34 och 37 samt från ytterligare gårdar i närheten. Fram till enskiftet hade dessa fastigheter bebotts och brukats av bönder. Billberg byggde på Hammenhög 31 och lät även anlägga en två tunnland stor trädgård samt omfattande planteringar kring husen. Huset kallades 'Domaregården', eller enbart 'Bostället'. 'Bostället' fungerade som bostad åt häradshövdingar fram till ungefär år 1920, då veterinär Falk flyttade in¹⁵. Senare uppläts bostaden åt anställda på fröfirman och deras familjer. På 1960-talet flyttades frökontrollen in i halva längan, medan den andra fortfarande fungerade som bostad. Då frökontrollen lades ner i början av 1970-talet blev hela byggnaden återigen bostad. På 2000-talet inrättades ett café i en del av huset¹⁶. År 2010 fick så huset rivas efter att den så kallade Gryningspyromanen¹⁷ satt eld på det. Huset gick inte att rädda och idag är det gräsmatta på platsen.

I boken Från Gamla Skånska Hem berättar Hugo von Sydow om sin barndom på 'Bostället' i Hammenhög. Hans far var från år 1866 häradshövding i Ingelstads och Järrestads härader och hade därmed sin bostad i Hammenhög. von Sydow beskriver den trädgård, vilken Billberg en gång låtit anlägga, som "ett Eden", dock utan ormar. Trädgården omgavs av en hög avenbokshäck, och som vindskydd hade planterats lundar av lövträd och "parker". Inom det vindskyddade området fanns "ett otal fruktträd av olika slag: äpplen, päron, plommon – ack! gula och ränklor – bigarråer och andra körsbär samt dessutom äkta kastanjer, valnötsträd och långa hasselhäckar". Det ska ha funnits 13 bigarråträd samt ett flertal andra körsbärsträd. "Plantor av sötkörs voro bland de mest framträdande ogräsen i trädgården". Det fanns också "hundratals bärbuskar, mest krusbär", liksom "täcka gångar mellan buskager och rosenland" samt blomsterrabatter¹⁸.

Någon gång under 1930-talet ska en besökare ha beskrivit 'Bostället' liknande von Sydow: "verandan skuggas av ett tulpanträd" samt att "de många hönshusen och rastgårdarna skuggas av träd av valnöt och äkta kastanj, och mot mangårdsbyggandens solbelysta korsvirke mogna persikor och vindruvor"¹⁹.

På fastigheten Hammenhög 31 uppfördes år 1888 en bostad åt arrendatorn²⁰. Uppgifter tyder dock på att bostaden kan ha byggts tidigare, redan år 1874. Här bedrevs under en tid mejeriverksamhet i den norra delen av byggnaden. Detta hus användes senare som konferenslokal av fröfirman. Grannhuset, det som på senare år var vaktmästARBostad, uppfördes antagligen som bostad åt mejeristen i slutet av 1800-talet²¹.

År 1902 uppfördes en bostad åt ladufogde Johannes Åberg, som var gift med en moster till Otto Julius Olson²². Det är det hus som kallas 'Villa Gotthem'. Här bodde senare Gösta Carlsson, agronomie doktor och chef för växtförädlingen. Huset har även hyrts ut som bostad samt fungerat som kontor och utställningslokal²³.

¹⁵ Hammenhögsbygdens byalag, 1987

¹⁶ Johansson, I. E., 2013-05-11

¹⁷ Gryningspyromanen, det vill säga Ulf Borgström, dömdes år 2011 till åtta års fängelse för mordbrand. Han har även tidigare dömts för mordbrand och misstänks ligga bakom ett stort antal bränder i Skåne, Småland och Dalarna sedan år 1996.

¹⁸ von Sydow, H., 1926

¹⁹ Hammenhögsbygdens byalag, 1989

²⁰ Svenska Gods och Gårdar, 1944

²¹ Åkesson, G., 1999

²² Hammenhögsbygdens byalag, 1987

²³ Johansson, I. E., 2013-05-11

År 1904 såldes en bit mark från häradshövdingbostället till Ingelstads och Järrestads härads sparbank. Här uppfördes, av byggmästare Mårtensson från Tomelilla, ett hus i börringetegel, ritat av stadsarkitekt Boisen i Ystad. Huset kallades 'Lilla palatset'. Anläggandet av trädgården utfördes av trädgårdsmästare Johannes Blomkvist från Hannas. Sparbanken upplät huset som bostad åt provinsialläkaren, och fortsatte så till 1914 då ett nytt läkarhus byggts i Borrbý. 'Lilla palatset' blev då i stället bostad åt häradshövding Carl Cederström och kallades i stället 'Domarebostaden'. Huset köptes senare av fröfirman Otto J. Olson & Son, och blev då bostad åt Thrane-Rasmussen, disponent²⁴. Efter Thrane-Rasmussen blev det Ingrid och Olle Alblads bostad under många år. Denna fastighet har fungerat mer som privat trädgård med en del träd i gränsen till grannfastigheten 'Bostället', men några ovanliga lignoser har inte planterats här.

En brand bröt ut i ekonomibyggnaderna efter ett åsknedslag år 1924. Uthusen återuppbyggdes, och samtidigt byggdes även ett nytt bostadshus åt Otto Julius Olson. En ny trädgård anlades i anslutning till bostadshuset²⁵. Detta hus användes senare som fröfirmans huvudkontor och fick en tillbyggnad på 1970-talet²⁶.

Det senaste tillskottet i bostadshus på fastigheten är det som kallas 'Villan'. Detta hus byggdes av Gottfrid Olson år 1961, men det var sonen Sven-Otto Olson som flyttade in. Huset har, efter att Olson flyttade, varit bostad åt fröfirmans olika chefer²⁷.

Försäljning av Hammenhögs boställe år 1932

Inför försäljningen av Hammenhögs boställe år 1932, det vill säga Hammenhög 31 med flera fastigheter, beskrev Cimbrishamns-bladet fastigheten som "utan tvivel den mest välskötta, mest välbelägna och bäst bebyggda kronoegendom i sydöstra Skåne, för att inte säga i provinsen". Det beskrivs som "en vacker och lummig oas på slätten". Trädgårdsanläggningen beskrivs som "storartad". Enligt Cimbrishamns-bladet köpte Otto J. Olson bostället, på 130 tunnland, av staten för ett pris av 150 000 kronor²⁸.

'Domaregårdens' omgivning beskrivs som en "stor och förnäm gammal trädgård på icke mindre än 4 tnl, o. det kan ifrågasättas huruvida ej denna är värd mera än byggnaden". 'Domaregården' beskrivs som "hemtrevlig", och den ligger enligt Cimbrishamns-bladet "inbäddad bland sekelgamla träd", vilka även ger skugga åt den intilliggande 'Domarebostaden'. I samma artikel finns också uppgifter om att både Domaregården och trädgården ser ut som på 1860-talet med avenbokshäckarna, parkerna, bigarråträden, körsbärsträden och valnötsträden²⁹.

Fastigheterna idag

Gullåkerparken existerar alltså inte längre som allmän park, utan är uppdelad på olika privata fastigheter. Fastighetsgränserna är relativt tydliga med avgränsande träd, buskar eller annan växtlighet, samt med vägar runt husen. Ibland går fastighetsgränserna genom buskage och trädplanteringar, ibland genom öppen gräsmatta. Detta gör att trädgårdarna kan upplevas som att de fortfarande är sammanhängande och känslan av park finns kvar.

²⁴ Hammenhögsbygdens byalag, 1987

²⁵ Carlsson, G., 1983a

²⁶ Johansson, I. E., 2013-05-11

²⁷ Johansson, I. E., 2013-05-11

²⁸ Cimbrishamns-bladet, 1932

²⁹ Cimbrishamns-bladet, 1932

Nuvarande fastighetsägare

Nuvarande ägare till de olika fastigheterna i området för Gullåkerparken är både företag och privatpersoner. Företagen vet att det finns ovanliga lignoser, men det är inte av den anledningen de förvärvat fastigheterna. Två av dessa fastigheter berörs endast till viss del av den tidigare parken. Ett av företagen har inte alls tänkt på hur de ska hantera växtligheten. De har alla visat intresse av att ta del av inventeringen och vill bevara de gamla träden i så stor utsträckning som möjligt, men skötseln består för närvarande främst av gräsklippning.

De privata ägarna är däremot mycket intresserade av vad som finns på fastigheterna, inte enbart sin egen. De vet en hel del om lignoserna och vill gärna veta mer. En del skyltar med svenska och latinska namn finns fortfarande kvar vid en del av lignoserna från tiden då parken var öppen för allmänheten. Ett par av nuvarande ägare köpte fastigheten just på grund av träden, grönskan och lummigheten. En ägare sa att hon tycker om det lite vildvuxna med stora, gamla träd för djurlivets skull, som fåglar, insekter och fjärilar. Någon av ägarna har haft en arborist på plats för att titta på träden. En annan fick möjlighet till en guddad visning av sin trädgård vid inflyttningen, eftersom de förvärvade denna under tiden Svalöf Weibull AB fortfarande fanns på området och visningar fortfarande förekom.

De privata fastighetsägarna vill förvalta och vårda det som finns i trädgårdarna och bevara så mycket som möjligt. Någon pratade om att ersätta växter som går bort med motsvarande som finns att få tag på idag. Några ägare har planterat liknande lignoser som redan finns, till exempel genom att förlänga en syrenhäck eller fylla i en rhododendronplantering. En annan vill ändra i en förväxt plantering, genom att ta bort en del buskar, men samtidigt behålla de ovanligare lignoserna. Utmärkande för de privata fastighetsägarna är att de vill gå varsamt fram i sina trädgårdar.

Vilka lignoser finns att hitta i före detta Gullåkerparken idag?

Hur ser parken ut idag?

Den fastighet som tidigare betecknades Hammenhöj 31 består alltså idag av flera fastigheter. En del av de lignoser som tidigare nämnts finns inte längre. Frukträd och bärbuskar har försvunnit med tiden. Stormar har genom åren svept med sig stora grenar och ibland hela träd. Ett tulpanträd ska ha blåst omkull år 1967³⁰. Sjukdomar har gjort sitt, bland annat har många almar sågats ner³¹. Besökare har grävt upp plantor och tagit sticklingar från växter så att det som lämnats kvar inte överlevt³².

Av de trädgårdar som anlades på Gullåker före år 1940 ses inte mycket idag. Man kan på sina ställen ana var grusgångar funnits, med tanke på kvarvarande fontäner eller exempelvis valv i häckar. Men i stort sett är det endast större – inhemska och exotiska – träd som finns kvar från den här tiden.

³⁰ Carlsson, G., 1983a

³¹ Hansson, K., 2013-05-15

³² Håkansson, K-H., 2013-04-24

Utbyte vänner emellan

Otto Julius Olson lär ha varit god vän med Carl Ekenstam, dåvarande länsträdgårdsmästare i Kristianstad län, och Ulrik Areskoug, båda samlare av ovanliga växter³³. Areskoug lade grunden till det som idag är Ulriksdal i Kivik, en trädgård full av ovanliga träd från världens alla hörn³⁴. Ekenstam hade sin egen samling av exotiska träd vid norra delen av Stenshuvud. Han köpte plantor från Späths plantskola i Berlin, men samlade också fröer under sina många resor. Av Ekenstams arboretum finns endast en liten del kvar idag. Stenshuvud är nationalpark, och i mitten av 1980-talet rensade staten ut en hel del av de träd som inte räknades till de inhemska. En storm år 1992 fällde ytterligare en del³⁵. Det finns inga ritningar eller andra dokument som tyder på att Ekenstam ska ha varit den som anlade trädgården vid Olsons bostad, men med tanke på vänskapen dem emellan, kan det i alla fall tänkas att han fungerade som inspirationskälla, kanske till och med kommit med förslag till utformning och växtval? Det kan även tänkas att dessa tre herrar bytte fröer och växter med varandra, eftersom de delade det stora intresset och experimentlustan för odling och exotiska trädslag.

Del av trädgården vid Arrendatorbostaden, maj 2013

Inventering och dokumentation

Följande planer och listor över vad som finns på respektive fastigheter gjordes efter inventering under april och maj månad år 2013. Då den gångna vintern varit extremt lång, har det inneburit att lignoserna slagit ut sent. Detta i sin tur har gjort det svårare att artbestämma lignoserna. I en del fall finns därför endast släktnamnet noterat.

Dokumentationen av lignoserna innehåller, förutom vetenskapligt och svenskt namn, även i en del fall annan information. Många av träden bär, som individer, med sig historier som är värda att föra vidare, och som kan vara av intresse för fastighetsägarna att ta del av.

³³ Hansson, K., 2013-05-15

³⁴ Ulriksdal, 2013-05-17

³⁵ Alebo, L., 1993

Hammenhög 31:28 – 'Domaregården' eller 'Bostället'

Av allt som Hugo von Sydow berättar om sin barndoms trädgård, återstår inte mycket. De flesta fruktträd är borta, liksom bärbuskar, rosor och de äkta kastanjerna. Några grusgångar syns inte, i stället täcks marken av gräs. Inte heller finns det spår av persikor och vin, som en besökare berättat om.

Hassel finns det gott om, liksom fläder och andra självsådda småplantor på denna fastighets västra del. Där växer även ett antal bokar, aspar och lönnar. Det är som en mindre lövskog, där vitsipporna brer ut sig som ett vitt täcke på våren. Denna del har fått stå orörd under en längre tid, och djurlivet i form av fåglar och insekter frodas. Denna växtlighet fortsätter på fastighet Hammenhög 31:27.

A. Västra delen består av:

Hassel, Fläder, brakved, plantor av hästkastanj, lönn med mera, samt stora träd såsom bok, lind och poppel. Denna växtlighet fortsätter på fastighet Hammenhög 31:27.

a. Corylus avellana – Hassel

Hassel är en skuggtålig växt, och kan finnas kvar på en plats länge. Den kan vara svår att åldersbestämma, eftersom stammarna inte blir särskilt gamla. Enligt von Sydow fanns det i hans barndom hassel i trädgården, och det är tänkbart att dagens buskar härstammar från den tiden.

b. Carpinus betulus – Avenbok

Av latinets *betulus*, "liknar" björk. Kan nå en höjd på 15 meter. Härkomst: Europa, Mindre Asien. De vissna bruna bladen sitter kvar långt in på vintern. Avenbok ska planteras under vår och sommar. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas. Avenbok är tålig mot salt³⁶.

Häckar av avenbok planterades som skydd runt och på ägorna av häradshövding Billberg omkring år 1810. Eftersom 'Bostället' låg på denna fastighet, är dessa plantor av avenbok troligen från denna tid.

c. Tilia cordata – Lind

d. Sambucus nigra – Fläder

Av latinets *Nigra*, svart, vilket syftar på bären. Härkomst: Europa – västra Sibirien, Mindre Asien och norra Afrika. Fläder kan bli 4-6 meter hög. Både blommor och bär kan användas till saft³⁷.

³⁶ Palmstierna, I. och Johansson, B. K, 1999

³⁷ Palmstierna, I. och Johansson, B. K, 1999

e. *Polygonum cuspidatum* – Parkslide

En perenn ört, som kan bli upp till 2,5 meter hög. Snabbväxande och sprider sig ohämmat³⁸.

f. *Syringa* - Syren

g. *Laburnum* – Gullregn

h. *Quercus* – Ek

i. *Catalpa* – Katalpa

j. *Spirea* - Spirea

k. *Philadelphus* – Schersmin

l. *Ilex* – Järnek

Han- och honblommor sitter på olika plantor, och båda krävs för att få de karaktäristiska röda bären³⁹.

m. *Fagus sylvatica* – Bok

Av latinets *sylvatica*, växer i skog, vildväxande. Kan bli 25-30 meter högt, vissa sorter blir mindre. Härkomst: Europa. Bok kan även planteras som häck. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas⁴⁰.

Stormen Gudrun år 1994 gick hårt åt dessa tre bokträd, och har efter stormen fått beskåras och bindas upp för att inte skadas ytterligare⁴¹.

n. *Symphoricarpos albus* ssp. *laevigatus* – Snöbär

Namnet kommer av latinets *albus*, som betyder vit och *laevigatus*, slät. Det är en mycket tålig buske. Den kan växa under träd, klarar både skugga och torra lägen. Snöbär kan bilda stora snår, då den skjuter rotskott⁴².

o. *Buxus sempervirens* – Buxbom

Av latinets *semper*, alltid och *virens*, att vara grön, grönska. Härkomst: centrala och södra Europa, Nordafrika och västra Asien. Buxbom kan bli 1-2 meter hög och den är lätt att formklippa⁴³.

p. *Cotoneaster* – Oxbär

q. *Syringa josikaea* – Ungersk syren

r. *Liriodendron tulipifera* – Tulpanträd

Kommer från Mellanvästern och sydöstra USA. Trädet kan bli upp till 36 meter högt och mycket gammalt, men bryts lätt i till exempel stormar⁴⁴. Enligt Alblad kallas trädet på skånska för "särkaträd". Bladets form liknar en gammaldags sovsärk⁴⁵.

Enligt Åkesson har en besökare på 1930-talet berättat att husets veranda skuggats av detta träd, vilket medför att trädet redan då var relativt stort.

s. *Pinus* – Tall

t. *Taxus baccata* – Idegran

u. *Chamaecyparis pisifera* – Ädelscypress

v. *Prunus padus* – Hägg

³⁸ Alblad, O., odaterat

³⁹ Palmstierna, I. och Johansson, B. K, 1999

⁴⁰ Palmstierna, I. och Johansson, B. K, 1999

⁴¹ Håkansson, K-H., 2013-04-24

⁴² Palmstierna, I. och Johansson, B. K, 1999

⁴³ Palmstierna, I. och Johansson, B. K, 1999

⁴⁴ Johnson, O. & More, D., 2004

⁴⁵ Alblad, O., odaterat

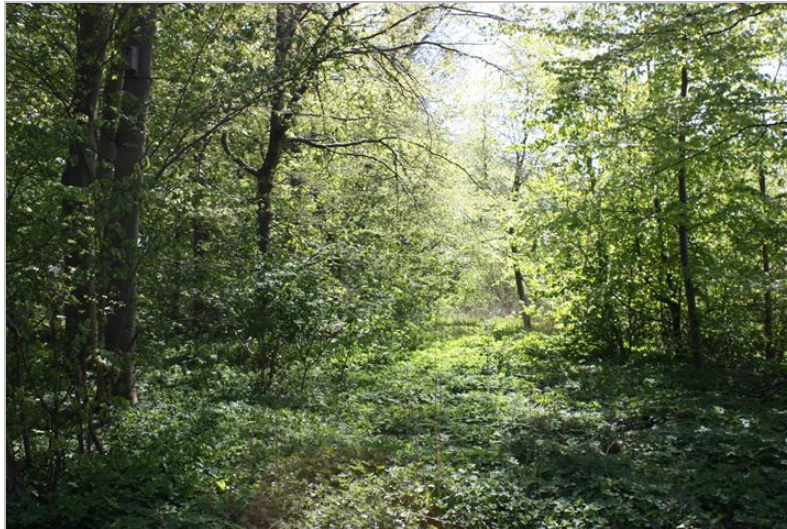
x. *Aesculus hippocastanum* – Hästkastanj

Av latinets *aesculus*, ek⁴⁶. Härkomst: norra Grekland, Albanien. Namnet hästkastanj kommer antagligen från att ha använts som ingrediens i hästmedicin⁴⁷.

y. *Thuja plicata* – Jättetuja

z. *Robinia pseudoakacia* – Robinia

å. *Malus* – Prydnadsapel

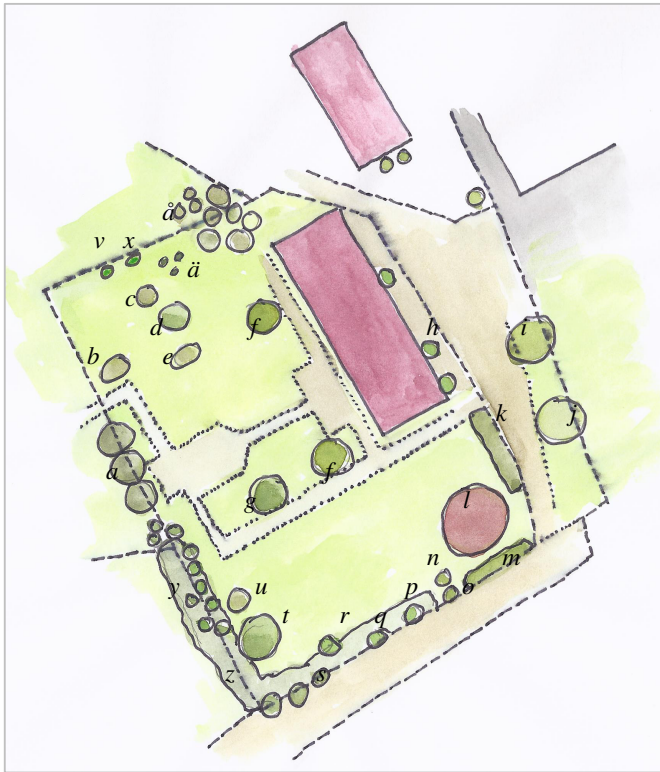

Västra delen, maj 2013

⁴⁶ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

⁴⁷ Johnson, O. & More, D., 2004

Hammenhög 31:37 – 'Arrendatorbostaden'

a. *Chamaecyparis lawsonia* Alumii – Ädelcypress

b. *Fuchsia magellanica* 'Riccartonii' – Häckfuchsia

c. *Ilex aquifolium* – Järnek

d. *Viburnum rhytidophyllum* – Rynkolvon

e. *Ficus carica* – Fikon

f. *Magnolia x soulangiana* – Praktmagnolia

Enligt Alblad kallas denna lignos ibland för Tulpanmagnolia⁴⁸.

g. *Catalpa speciosa* – Praktkatalpa

Kallas även Trumpetträd⁴⁹. Detta exemplar har brutits i stormar och av snö, och står inte längre upprätt. Det är skadat och på sina ställen ihåligt, men slår fortfarande skott. Fastighetsägarna har bestämt sig för att behålla det som det är, då de uppfattar trädet som en skulptur i trädgården.

h. *Prunus laurocerasus* – Lagerhägg

i. *Tilia cordata* – Lind

j. *Aesculus hippocastanum* – Hästkastanj

⁴⁸ Alblad, O., odaterat

⁴⁹ Alblad, O., odaterat

k. Rhododendron

Plantorna kan ha kommit som sticklingar från Sofiero tillsammans med de andra plantor av *Rhododendron* och *Azalea* som är dokumenterade.

l. Fagus sylvatica atropunicea – Blodbok

Av latinets *sylvatica*, växer i skog, vildväxande. Kan bli 25-30 meter högt, vissa sorter blir mindre. Härkomst: Europa. Bok kan även planteras som häck. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas⁵⁰.

Detta exemplar ska ha planterats vid Gottfrid Olsons födelse år 1898. Trädet har stått emot bränder och stormar, men i mitten av 1990-talet slog åskan ner i trädet. Det har därför beskurits och ”lagats” med cement i håligheterna⁵¹.

Detta exemplar är dokumenterat som ’jätteträd’, med en omkrets på 3,92 meter, i Naturskyddsföreningen i Skånes inventering från år 2000⁵².

m. Thuja occidentalis ’Brabant’ – Tuja

n. Laburnum – Gullregn

o. Crataegus – Hagtorn

p. Viburnum – Olvon

q. Carpinus betulus – Avenbok

Av latinets *betulus*, ”liknar” björk. Kan nå en höjd på 15 meter. Härkomst: Europa, Mindre Asien. De vissna bruna bladen sitter kvar långt in på vintern. Avenbok ska planteras under vår och sommar. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas. Avenbok är tålig mot salt⁵³.

r. Euonymus fortunei v. *radicans* – Klätterbenved

s. Philadelphus – Schersmin

t. Cercidiphyllum magnificum – Storbladig katsura

En av de endast två arter som ingår i familjen Katsura-växter. Kommer ursprungligen från Japan⁵⁴.

u. Syringa reticulata – Ligustersyren

v. Tsuga canadensis – Hemlock

x. Taxus baccata – Idegran

y. Samplantering:

Hibiscus syriacus – Frilandshibiskus

Magnolia stellata – Stjärnmagnolia

Magnolia soulangeana ’Susan’ – Praktmagnolia

Deutzia magnifica - Praktdeutzia

Sorbus – Rönn

Exochorda – Pärlbuske

Chaenomeles japonica – Rosenkvitten

De äppelknande frukterna kallas ’Nordens apelsiner’ på grund av sitt höga innehåll av vitamin C⁵⁵.

⁵⁰ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

⁵¹ Håkansson, K-H., 2013-04-24

⁵² Blomberg, P. & Billqvist, M., 2003

⁵³ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

⁵⁴ Uppsala linneanska trädgårdar, 2013-05-22

⁵⁵ Kvant, C. & Palmstierna, I., 2009

z. Rabatt med *Rhododendron* och *Azalea*:

Inför arrangemanget Trädgårdar kring Östersjön, fick fröfirman, enligt Håkansson, sticklingar av *Rhododendron* och *Azalea* från Sofiero, vilka planterades i för dessa plantor gjorda torvkullar⁵⁶. Vilka sorter som finns kvar idag är osäkert att säga, eftersom blomningen inträffar under en lång tidsperiod. En plan med växtlista från år 1995 finns över rabatten, men den redovisas inte i detta arbete, eftersom det inte med säkerhet kan sägas vilka plantor som finns kvar idag. Fastighetsägaren har dock tagit del av den. Nuvarande fastighetsägare har också planterat ytterligare 7 plantor av tre olika sorter för att fylla ut rabatten.

Trädgårdar kring Östersjön var ett gränsregionalt samarbetsprojekt mellan Rügen, Swinoujscie, Bornholm och Sydöstra Skåne, med stöd från bland annat Nordiska Ministerrådet, Länsstyrelserna i Kristianstads och Malmöhus län och Bornholms Amt. Arrangemanget ägde rum år 1996.

å. En plantering delas med Hammenhög 31:37:

Euonymus planipes – Körsbärsbenved

Enligt Alblad sattes tre plantor år 1996⁵⁷. Idag finns endast ett exemplar kvar.

Callicarpa giraldui – Glaspärlebuske

Enligt Alblad planterades denna buske år 1996⁵⁸.

Taxus baccata – Idegran

Chamaecyparis lawsonia Alumi – Ädelcypress

Buxus sempervirens – Buxbom

Thuja occidentalis – Tuja

Tsuga canadensis – Hemlock

ä. *Malus* – Äpple

Dessa tre träd planterades av en tidigare ägare, omkring år 2010.

Praktmagnoliorna med blodboken i bakgrunden, maj 2013

⁵⁶ Håkansson, K-H., 2013-04-24

⁵⁷ Alblad, O., odaterat

⁵⁸ Alblad, O., odaterat

Hammenhög 31:3 – 'Villa Gotthem'

a. Fagus sylvatica – Bok

Av latinets *sylvatica*, växer i skog, vildväxande. Kan bli 25-30 meter högt, vissa sorter blir mindre. Härkomst: Europa. Bok kan även planteras som häck. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas⁵⁹.

Enligt fastighetsägarna fälldes två stora träd på tomten år 2012, eftersom de stod så nära huset att detta riskerade bli skadat. Samma år planterades en häck av bok mellan de återstående två träden samt i tomtragränsen till Hammenhög 31:15.

b. Acer pseudoplatanus – Tysklönn

Acer är latin och betyder ungefär skarp, hård. Romarna använde sig av virket till att tillverka pilspetsar⁶⁰. Kan bli upp till 38 meter hög. Fröar lätt av sig och fröplantor kan bli nästan som ett ogräs. Lönnen drar till sig många fåglar, eftersom den huserar stora mängder insekter⁶¹.

c. Thuja occidentalis - Tuja

d. Viburnum – Olvon

e. Philadelphus – Schersmin

f. Forsythia x intermedia – Forsythia

Namnet är efter en skotsk trädgårdsmästare, W. Forsyth⁶².

g. Sambucus nigra – Fläder

h. Hydrangea – Hortensia

Planterad av nuvarande fastighetsägare år 2013.

⁵⁹ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

⁶⁰ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

⁶¹ Johnson, O. & More, D., 2004

⁶² Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

i. Sequoiadendron giganteum – Mammutträd

Härstammar från västra USA. Upptäcktes år 1853. Världens största nu levande träd anses vara ett mammutträd, som fått namnet General Sherman, vilket har en höjd på 52 meter. Virket är mjukt som kartong⁶³.

Detta är ett av två exemplar, som enligt Alblad såddes i växthus på fröfirman i slutet av 1950-talet. Fröfirman fick fem fröer varav tre grodde. Den tredje plantan skickades vidare, osäkert vart⁶⁴.

Det största exemplaret av dessa två finns på fastighet 31:26.

j. Syringa – Syren

Lilablommande.

k. Symphoricarpos albus ssp. *laevigatus* – Snöbär

Namnet kommer av latinets *albus*, som betyder vit och *laevigatus*, slät. Det är en mycket tålig buske. Den kan växa under träd, klarar både skugga och torra lägen. Snöbär kan bilda stora snår, då den skjuter rotskott⁶⁵.

l. Prunus laurocerasus – Lagerhägg

m. Fagus sylvatica atropunicea – Blodbok

n. Viburnum opulus 'Roseum' – Olvon (snöbollsbuske)

Dessa tre exemplar planterades av nuvarande fastighetsägare, år 2012.

o. Rhododendron

Plantorna kan ha kommit som sticklingar från Sofiero tillsammans med de andra plantor av *Rhododendron* och *Azalea*, som är dokumenterade (se Hammenhög 31:37).

p. Malus domestica – Äpple

Detta exemplar har fått beskäras hårt, enligt fastighetsägarna, eftersom bland annat en stor gren fallit av vid ett oväder förra året. Trädet är i mycket dåligt skick och kommer att ersättas med ett nytt äppelträd inom kort.

q. Prunus – Plommon

Planterat av fastighetsägarna år 2013.

r. Syringa – Syren

Vitblommande. En vitblommande syren fanns sedan tidigare, nuvarande fastighetsägare planterade ytterligare fler, år 2012.

s. Syringa – Syren

Lilablommande.

t. Sorbus aucuparia – Rönn

Namnet kommer av latinets *aucupor*, att fånga fåglar samt *avis*, fågel och *capere*, att fånga. Härkomst: Europa, Mindre Asien. Kan bli 10-12 meter högt⁶⁶.

Aesculus x carnea – Rödblommig hästkastanj

Detta exemplar som finns nämnt i Alblads sammanställning över parken⁶⁷, fälldes, enligt fastighetsägarna, år 2012, på grund av röta.

⁶³ Johnson, O. & More, D., 2004

⁶⁴ Alblad, O., odaterat

⁶⁵ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

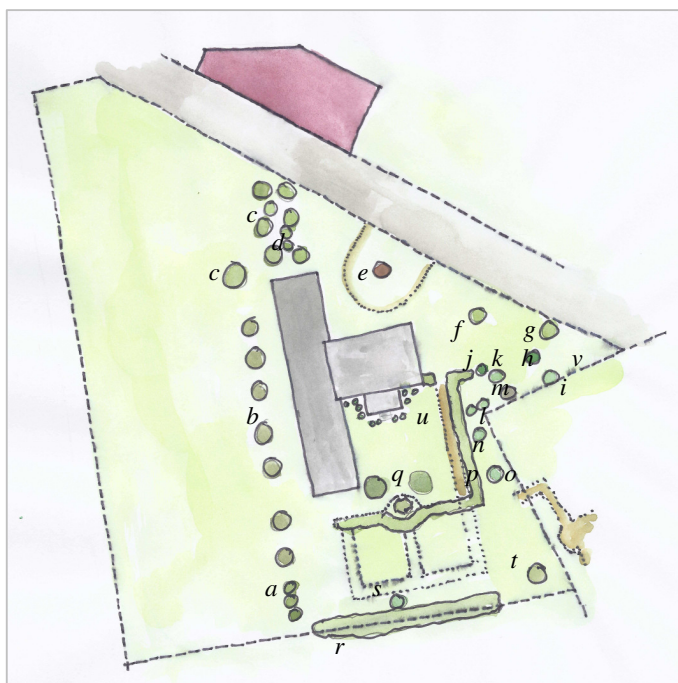
⁶⁶ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

⁶⁷ Alblad, O., odaterat

Hammenhög 31:15 – 'Huvudkontoret'

Vykort från cirka år 1930⁶⁸ visar hur trädgården vid Olsons bostad såg ut då den var relativt nyanlagd. Det är grusgångar kantade av blommor som leder fram till fontänen. Låga häckar avgränsar trädgårdsrummen och ett rum är omgärdat av en hög mur. Hela fastigheten är i sin tur, åt väster och norr, omgärdad av stora träd, av vilka de flesta senare ersatts med vägar och ekonomibyggnader.

Växterna runt altanen är idag utbytta mot rosor. Grusgången och kantväxterna, som en gång fanns, är nu gräsmatta. Det muromgärdade trädgårdsrummet blev delvis platsen för 1970-talets tillbyggnad. Träden väster om byggnaden kan av storleken mätt tänkas vara kvar från Billbergs tid.

a. *Corylus avellana* – Hassel

b. *Fagus sylvatica* – Bok

c. *Acer pseudoplatanus* – Tysklönn

d. Plantering:

Corylus maxima purpurea – Blodhassel

Deutzia scabra – Fylldblommig Deutzia

Deutzia magnifica – Praktdeutzia

Acer negundo 'Flamingo' – Asklönn

Kolkwitzia amabilis – Paradisbuske

Philadelphus x polyanthus 'Mont Blanc' – Smultronschersmin

Philadelphus virginalis – Kameliaschersmin

e. *Fagus sylvatica* 'Purpurea pendula' – Hängblodbok

⁶⁸ www.vykortfoto.se, 2013-05-19

f. *Halesia carolina monitcola* – Snödropsträd

g. *Betula pendula* – Vårtbjörk

h. *Prunus padus* – Hägg

i. *Sambucus nigra* – Fläder

j. *Populus tremula erecta* – Pelarasp

Denna asp upptäcktes i Älgårås på 1800-talet, men omnämns inte i litteraturen förrän på 1910-talet. Pelaraspen blir i regel inte mer än 50 år⁶⁹.

Detta är ett av de tre exemplar som finns i området. Både det större och det mindre exemplaret finns på fastighet 31:26.

k. *Juglans* – Valnöt

l. *Syringa* – Syren

m. *Prunus avium* – Fågelbär

n. *Larix x eurolepis* – Hybridlärk

o. *Betula verrucosa* 'Dalecarlica' – Ornäsbjörk

Denna björk upptäcktes i Dalarna år 1767⁷⁰.

p. *Carpinus betulus* – Avenbok

Av latinets *betulus*, "liknar" björk. Kan nå en höjd på 15 meter. Härkomst: Europa, Mindre Asien. De vissna bruna bladen sitter kvar långt in på vintern. Avenbok ska planteras under vår och sommar. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas. Avenbok är tålig mot salt⁷¹.

Fotografier från 1930-talet visar att denna avenbokshäck runt huset på den här tiden hölls på cirka en meters höjd⁷².

q. *Cercidiphyllum japonicum* – Katsura

Dessa träd ska ha planterats cirka år 1930 då trädgården anlades efter att huset byggts av Otto J. Olson⁷³. Enligt Alblad lär detta vara norra Europas största exemplar, ett hon- och ett hanträd. Det har under åren varit tal om att ta bort dem, då de gav för mycket skugga åt kontorsbyggnaden⁷⁴.

Detta är en av endast två arter i Katsura-släktet⁷⁵.

r. *Thuja occidentalis* – Tuja

Enligt Karin Hansson planterades dessa som en del i en trädgårdsskulptur inför arrangementet Trädgårdar Kring Östersjön år 1996⁷⁶.

s. *Chamaecyparis* – Cypress

Denna cypress är enligt Karin Hansson planterad som en del i en trädgårdsskulptur inför arrangementet Trädgårdar Kring Östersjön år 1996⁷⁷.

t. *Pyrus salicifolia* 'Pendula' – Silverpäron

Enligt Alblad planterades detta exemplar år 1996⁷⁸.

⁶⁹ Hagman, O., 1973

⁷⁰ Alblad, O., odaterat

⁷¹ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

⁷² www.vykortfoto.se, 2013-05-19

⁷³ Carlsson, G., 1983b

⁷⁴ Alblad, O., odaterat

⁷⁵ Uppsala linneanska trädgårdar, 2013-05-22

⁷⁶ Hansson, K., 2013-05-15

⁷⁷ Hansson, K., 2013-05-15

⁷⁸ Alblad, O., odaterat

u. Runt altanen är följande rosor planterade, enligt nedteckningar från år 1995⁷⁹:

'Gloire de Dijon' – denna planta är idag i mycket dåligt skick

Rosa Odorata-gruppen. Frankrike, 1853. Som klätterros i de varmaste delarna av landet blir denna ros 3-4 meter hög. Vid sämre förhållanden blir det en meterhög buske⁸⁰.

'Mozart'

Rosa Moschata-gruppen. Tyskland, 1937. Buskros⁸¹.

'Robin Hood'

Rosa Moschata-gruppen. Storbritannien, 1927. Buskros⁸².

'Ghislain de Féligold'

Rosa Moschata-gruppen. Frankrike, 1916. Buskros som även kan användas som klätterros⁸³.

'Thisbe' – dessa två plantor är idag i mycket dåligt skick.

Rosa Moschata-gruppen. Storbritannien, 1918. Buskros⁸⁴.

'Cornelia'

Rosa Moschata-gruppen. Storbritannien 1925. Buskros⁸⁵.

'Felicia' – denna planta är idag i mycket dåligt skick.

Rosa moschata-gruppen. Storbritannien, 1928. Buskros som även kan användas som klätterros⁸⁶.

'Trier'

Rosa Floribunda-gruppen. Tyskland, 1985. Rabattros⁸⁷.

'Albertine', två plantor.

Rosa Wichurana-gruppen. Frankrike, 1921. Klätterros som kan bli 3-4 meter hög⁸⁸.

⁷⁹ Diverse dokument om parken

⁸⁰ Gustavsson, L-Å., 2008a

⁸¹ Gustavsson, L-Å., 2008b

⁸² Gustavsson, L-Å., 2008b

⁸³ Gustavsson, L-Å., 2008b

⁸⁴ Gustavsson, L-Å., 2008b

⁸⁵ Gustavsson, L-Å., 2008b

⁸⁶ Gustavsson, L-Å., 2008b

⁸⁷ Gustavsson, L-Å., 2008a

⁸⁸ Gustavsson, L-Å., 2008a

v. En plantering delas med Hammenhög 31:37:

Euonymus planipes – Körsbärsbenved

Enligt Alblad sattes tre plantor år 1996⁸⁹. Idag finns endast ett exemplar kvar.

Callicarpa giraldii – Glaspärlebuske

Enligt Alblad planterades denna buske år 1996⁹⁰.

Taxus baccata – Idegran

Chamaecyparis lawsonia Alumii – Ädelcypress

Buxus sempervirens – Buxbom

Thuja occidentalis – Tuja

Tsuga canadensis – Hemlock

På fastigheten planterades följande lignoser år 1996, men dessa finns inte kvar idag:

Euonymus alatus – Vingad benved

Den fanns fortfarande vid inventeringen år 2003⁹¹, men är idag borta.

Magnolia rustica rubra – Hybrid-magnolia

Magnolia hypoleuca – Junimagnolia

Davidia involucrata – Duvträd, Näsduksträd

Det fanns fortfarande kvar vid inventeringen år 2003⁹², men är idag borta.

Katsurororna och avenbokshäck, maj 2013

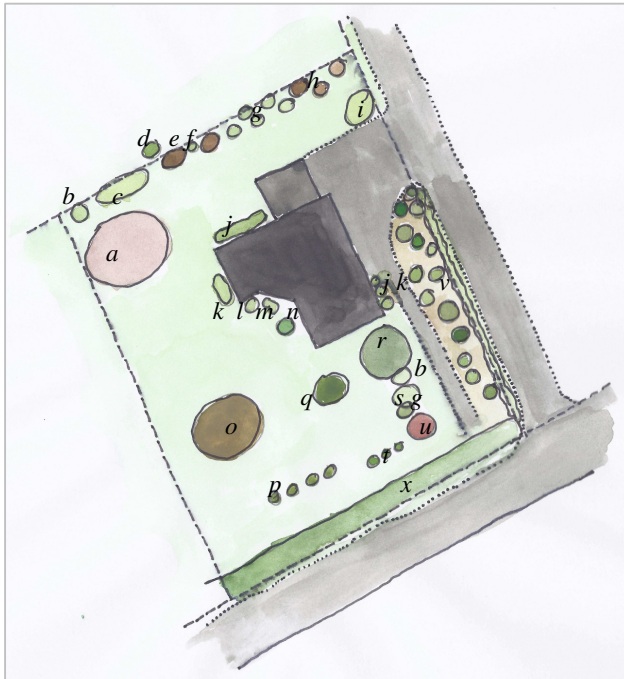
⁸⁹ Alblad, O., odaterat

⁹⁰ Alblad, O., odaterat

⁹¹ Diverse dokument om parken

⁹² Diverse dokument om parken

Hammenhög 31:26 – 'Villan'

a. Fagus sylvatica atropunicea – Blodbok

Av latinets *sylvatica*, växer i skog, vildväxande. Kan bli 25-30 meter högt, vissa sorter blir mindre. Härkomst: Europa. Bok kan även planteras som häck. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas⁹³.

b. Taxus baccata – Idegran

c. Thuja – Tuja

d. Prunus padus – Hägg

e. Berberis – Berberis
Rödblågig

f. Buddleja davidii – Fjärilsbuske

g. Syringa – Syren

h. Prunus serrulata – Japanskt körsbärsträd

i. Thujopsis dolabrata – Hiba

j. Cotoneaster – Oxbär

k. Prunus laurocerasus – Lagerhägg
Smalblågig

l. Thuja – Tuja

m. Picea – Gran

n. Juniperus squamata – Himalajaen

⁹³ Palmstierna, I. och Johansson, B. K, 1999

o. Salix alba – Silverpil

Detta exemplar är dokumenterat som 'jätteträd', med en omkrets på 3,74 meter, i Naturskyddsföreningen i Skånes inventering från år 2000⁹⁴.

De nuvarande ägarna lät beskära en del av trädet år 2012, eftersom grenarna tog sig in under hustaket och riskerade förstöra detta.

p. Malus domestica – Äpple

q. Malus domestica 'Belle de Boskoop' – Äpple

r. Sequoiadendron giganteum – Mammutträd

Härstammar från västra USA. Upptäcktes år 1853. Världens största nu levande träd anses vara ett mammutträd, som fått namnet General Sherman, vilket har en höjd på 52 meter. Virket är mjukt som kartong⁹⁵.

Detta är ett av två exemplar, som enligt Alblad såddes i växthus på fröfirman i slutet av 1950-talet. Fröfirman fick fem fröer varav tre grodde. Den tredje plantan skickades vidare, osäkert vart. Detta är det största exemplaret av de två. Det andra finns på fastighet 31:3. Enligt en odaterad broschyr från Svalöf Weibull AB är detta exemplar planterat år 1961⁹⁶.

Trädet står relativt nära huset, och fastighetsägarna är bekymrade över rötternas framfart. Det finns risk för att husgrunden ska ta skada. Redan nu finns en viss snubbelrisk, eftersom rötter från trädet brutit upp genom beläggningen på gången runt huset.

s. Pinus – Tall

t. Philadelphus – Schersmin

u. Acer platanoides – Blodlönn

v. Sammanhängande plantering:

Pinus – Tall

Thuja – Tuja

Populus tremula erecta – Pelarasp

Denna asp upptäcktes i Älgårås på 1800-talet, men omnämns inte i litteraturen förrän på 1910-talet. Pelaraspen blir i regel inte mer än 50 år⁹⁷. Detta är två, det största och minsta, av områdets tre exemplar. Det tredje exemplaret finns på fastighet 31:15.

Ilex – Järnek

Prunus laurocerasus – Lagerhägg

Storbladig

Chaenomeles japonica – Rosenkvitten

De äppelliknande frukterna kallas 'Nordens apelsiner' på grund av sitt höga innehåll av vitamin C⁹⁸.

Cornus alba – Rysk kornell

Populus

Sambucus nigra – Fläder

Syringa – Syren

Spirea

Berberis – Berberis

Grönbladig

x. Carpinus betulus – Avenbok

Av latinets *betulus*, "liknar" björk. Kan nå en höjd på 15 meter. Härkomst: Europa, Mindre Asien. De vissna bruna bladen sitter kvar långt in på vintern. Avenbok ska planteras under vår och sommar. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas. Avenbok är tålig mot salt⁹⁹.

Häckar av avenbok planterades som skydd runt och på ägor av häradshövding Billberg omkring år 1810. Dessa plantor av avenbok är troligen från denna tid.

⁹⁴ Blomberg, P. & Billqvist, M., 2003

⁹⁵ Johnson, O. & More, D., 2004

⁹⁶ Diverse dokument om parken

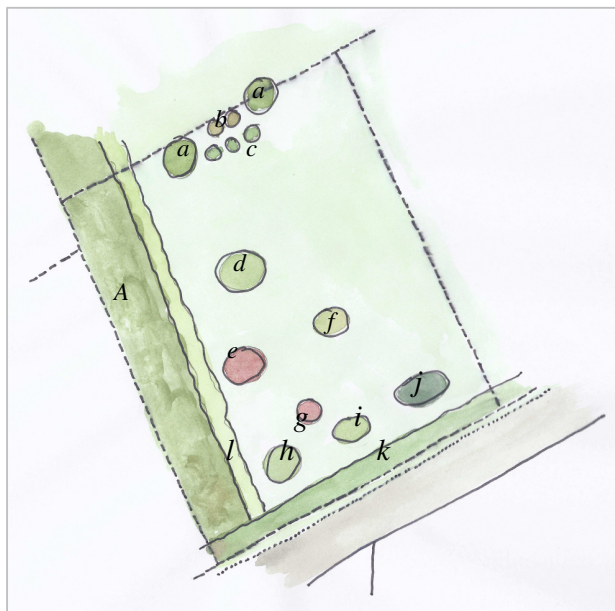
⁹⁷ Hagman, O., 1973

⁹⁸ Kvant, C. & Palmstierna, I., 2009

⁹⁹ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

Hammenhög 31:27 – ej bebyggd

Bland annat pyramideken sägs vara planterad på den här fastigheten år 1961. Bostadshuset på fastigheten intill, Hammenhög 31:26, uppfördes detta år. Det är troligt att fler lignoser än vad som finns noterat, är planterade på dessa båda fastigheter i samband med att trädgården anlades.

A. Västra delen består av:

Hassel, Fläder, brakved, plantor av hästkastanj, lönn med mera samt stora träd såsom bok, lind och poppel. Det är som en mindre lövskog, där vitsipporna brer ut sig som ett vitt täcke på våren. Denna del har fått stå orörd under en längre tid, och djurlivet i form av fåglar och insekter frodas. Denna växtlighet fortsätter på fastighet Hammenhög 31:28. Ett av två exemplar av *Populus tremula*, Asp, som dokumenterades som "jätteträd" av Naturskyddsföreningen i Skånes inventering från år 2000 finns i denna del¹⁰⁰.

a. *Acer* ? – Lönn ?

b. *Sambucus nigra* – Fläder

c. *Philadelphus* – Schersmin

d. *Larix decidua* – Europeisk lärk

Detta exemplar är dokumenterat som 'jätteträd', med en omkrets på 2,57 meter, i Naturskyddsföreningen i Skånes inventering från år 2000¹⁰¹.

e. *Fagus sylvatica atropunicea* – Blodbok

f. *Quercus robur fastigiata* – Pyramidek

Enligt Alblad är de tre exemplaren som finns i området idag cirka 55 år gamla¹⁰².

g. *Quercus rubra* – Rödek

¹⁰⁰ Blomberg, P. & Billqvist, M., 2003

¹⁰¹ Blomberg, P. & Billqvist, M., 2003

¹⁰² Alblad, O., odaterat

h. Populus tremula - Asp

Detta exemplar är dokumenterat som 'jätteträd' i Naturskyddsföreningen i Skånes inventering från år 2000¹⁰³.

i. Ginkgo biloba – Ginkgoträd

Kallas även Tempelträd. Härkomst: Kina. Höjd: 6-12 meter. Enligt en odaterad broschyr från Svalöf Weibull AB planterades detta exemplar år 1961.

Ginkgo sägs ofta vara en "levande fossil". Släktet består endast av en art. Man trodde att arten var utrotad, men den finns att hitta vildväxande på ett fåtal platser i Kina¹⁰⁴. Ginkgo är en barrväxt, som fäller sina barr till hösten¹⁰⁵. Sumobrottarens frisyrier efterliknar de solfjäderformade barren.

j. Rhododendron – Rhododendron

k. Carpinus betulus – Avenbok

Av latinets *betulus*, "liknar" björk. Kan nå en höjd på 15 meter. Härkomst: Europa, Mindre Asien. De vissna bruna bladen sitter kvar långt in på vintern. Avenbok ska planteras under vår och sommar. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas. Avenbok är tålig mot salt¹⁰⁶.

Häckar av avenbok planterades som skydd runt och på ägorna av häradshövding Billberg omkring år 1810. Dessa plantor av avenbok är troligen från denna tid.

l. Corylus avellana – Hassel

Hassel är en skuggtålig växt, och kan finnas kvar på en plats länge. Den kan vara svår att åldersbestämma, eftersom stammarna inte blir särskilt gamla. Enligt von Sydow fanns det i hans barndom hassel i trädgården, och det är tänkbart att dagens buskar härstammar från den tiden.

¹⁰³ Blomberg, P. & Billqvist, M., 2003

¹⁰⁴ Merrill, E. D., 1948

¹⁰⁵ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

¹⁰⁶ Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

Hammenhög 31:1 – Skånefrö, parkeringen

a. *Thuja occidentalis* 'Brabant' – Tuja

b. *Aesculus hippocastanum* – Hästkastanj

c. *Pterocarya fraxinifolia* – Kaukasisk vingnöt
Enligt Alblad planterades detta träd år 1996¹⁰⁷.

d. *Tilia x europea* – Lind

e. *Malus zumi* 'Professor Sprenger' – Paradisäpple
Enligt Alblad planterades detta träd år 1996¹⁰⁸.

f. *Malus zumi* 'Inga-lill' – Paradisäpple

g. *Metasequoia glyptostroboides* – Kinesisk sekvoja

Detta träd var okänt fram till år 1941, då botanister fann ett mindre bestånd i Kina. År 1947 gjordes en tredje expedition till området där dessa träd fanns, denna gång med representanter från Arnold Arboretum vid Harvard-universitetet i USA. År 1948 kom så ett paket med cirka 500 gram frön till Arboretet. En del av dessa frön delades ut till olika institutioner i Europa¹⁰⁹. Enligt Alblad kom två frön till växtförädlingen på fröfirman.¹¹⁰ Det ena gav upphov till detta träd, som idag alltså är 65 år gammalt från sådd. Detta är därför ett av västvärldens äldsta och största.

h. *Vitis vinifera* – Vindruva

i. *Malus domestica* – Äpple
Dessa åtta träd är i behov av beskärning.

j. *Crataegus* – Hagtorn

k. *Sorbus* – Oxel

¹⁰⁷ Alblad, O., odaterat

¹⁰⁸ Alblad, O., odaterat

¹⁰⁹ Merrill, E. D., 1948

¹¹⁰ Alblad, O., odaterat

L. Denna del av fastigheten består av många olika lignoser, de flesta vildväxande. Det är hästkastanj, fågelbär, lönn, gran, diverse småplantor samt

m. Populus alba – Bornholmspoppel

Enligt en odaterad broschyr från Svalöf Weibull AB ska dessa planterats år 1809¹¹¹.

n. Ulmus glabra – Alm

o. Quercus robur – Skogsek

p. Carpinus betulus – Avenbok

Av latinets *betulus*, "liknar" björk. Kan nå en höjd på 15 meter. Härkomst: Europa, Mindre Asien. De vissna bruna bladen sitter kvar långt in på vintern. Avenbok ska planteras under vår och sommar. Häcken ska inte toppas förrän den nått den höjd som önskas. Avenbok är tålig mot salt¹¹².

Häckar av avenbok planterades som skydd runt och på ägorna av häradshövding Billberg omkring år 1810. Dessa plantor av avenbok är troligen från denna tid.

Sophora japonica – Pagodträd

Enligt Alblad ska ett pagodträd ha planterats vid hästkastanjerna år 1996¹¹³. Detta finns inte längre kvar.

¹¹¹ Diverse dokument om parken

¹¹² Palmstierna, I. och Johansson, B. K., 1999

¹¹³ Alblad, O., odaterat

Hammenhög 31:39 – 'VaktmästARBostaden'

Den här fastigheten tillhör delvis det som tidigare kallades Gullåkerparken. Planteringarna har här ändrats mycket under åren, så mycket att jag valt att inte gå in i detalj på planer och växter. Fastighetsägarna har också långtgående planer på att förändra rabatterna ytterligare inom kort. På västra sidan om huset finns en plantering med barrväxter samt nysatta mindre träd. På södra sidan finns två fjärilsbuskar, *Buddleja davidii* 'Ile de France', samt *B. davidii* 'White profusion', vilka nämnts i dokumentationen från 1995¹¹⁴. Det finns även en Asiatisk kornell, *Cornus kousa*. Enligt fastighetsägarna ska dessa vara kvar. Kornellen har haft rötterna blottlagda under pågående bygge på platsen och är redan sedan tidigare i dåligt skick. En del av lignoserna på västra sidan kommer att beskåras kraftigt och planteringarna på östra sidan om huset kommer att förändras helt.

Hammenhög 31:17 – 'Lilla palatset'

Denna fastighet har under åren i stort sett fungerat som privat trädgård, utan att några ovanliga lignoser planterats på tomten. Nuvarande ägare har bland annat tagit bort en del träd, byggt en fontän och på annat sätt förändrat och utvecklat trädgården på sitt sätt. Inte mycket av det som anlades av Blomkvist eller Alblad finns kvar. Möjligtvis kan syrener, *Syringa* och järnek, *Ilex* intill vägen härröra från tidigare ägare. Jag nämner fastigheten eftersom den förekommer i äldre dokument i samband med parken, men jag går inte in på detaljer då det gäller planer och växter.

Vad gör lignoserna värda att bevara?

Estetik, bland annat. Området är en mycket vacker plats med alla olika arter av växtlighet. Färger, former, strukturer. Träd att klättra i, att luta sig mot, som skänker skugga. Små träd, stora träd.

Skånska jätteträd

Naturskyddsföreningen i Skåne påbörjade år 1999 en inventering av Skånes största träd och buskar. Inventeringen avslutades år 2003. Föreningen följde Skogsstyrelsens rekommendationer för dokumentation av jätteträd. Trädet mäts normalt i brösthöjd, vilket motsvarar 1,3 meter över marken. Förutsättningarna är olika för respektive art och varje art har därför sina gränser för vad som gäller för att kallas jätteträd.

Föreningens syfte med denna inventering var att öka förståelsen för jätteträdens betydelse och visa var de finns i landskapet. Enligt föreningen bidrar dessa trädjättar med unika värden, för biologisk mångfald, kulturhistoria, landskapsestetik och livskvalitet. Biologisk mångfald i form av att vara värd för ett flertal organismer, såsom fåglar, insekter, svampar med mera. Kulturhistoria både för att träd i allmänhet spelat roll i sägner, myter och religioner, men också genom att ha stått på samma ställe under lång tid och varit åskådare till många

¹¹⁴ Diverse dokument om parken

händelser. Livskvalitet som till exempel att människor söker sig till de gamla träden för att söka trygghet under en skyddande krona.

Fem av träden i Gullåkerparken nämns i denna inventering. Uppgifterna om dessa fem träd lämnades till Naturskyddsföreningen i Skåne år 2000¹¹⁵.

Biologisk mångfald

Gamla träd är viktiga för många levande organismer. Generellt kan det sägas att ju äldre desto artrikare är trädet. Det gäller både för flora och fauna. Grova och ihåliga träd utgör livsmiljöer för många olika skalbaggar och andra insekter. De grova träden utgör boplats åt både däggdjur och olika fågelarter. Åldrade träd har utvecklat strukturer som kan vara förutsättningar för specialiserade arter. Ihåliga träd kan vara värdefull miljö för exempelvis fåglar och insekter, vilka lever på eventuella svampar som angripit veden. Även död ved är ett viktigt substrat för många arter. Finns möjlighet kan delar eller hela träd lämnas eller forslas till annan plats, så kallade träddepåer, där den biologiska mångfalden kan tillvaratas¹¹⁶.

Undersökningar i bokskogar i Torup och på Söderåsen i Skåne har visat att högstubbar av död ved kan öka den biologiska mångfalden. Beroende på stubbens nedbrytningsgrad, storlek och ljusexponering var det olika vedskalbaggar som koloniserade den. Stubbarnas storlek och grad av solexponering samt hur länge de varit döda spelar roll för vilka arter som väljer att utnyttja dem. Olika arter har olika specialiseringar. Enligt undersökningen kan kapade högstubbar fungera minst lika bra för rödlistade vedskalbaggar som naturliga högstubbar¹¹⁷. För en del arter krävs kontinuitet och att deras livsmiljöer funnits på samma plats under lång tid. Detta för att många arter bara kan leva på en eller ett fåtal träd- eller buskarter¹¹⁸.

I Gullåkerparken finns lignoser i alla former och åldrar. Dessa bör bevaras i så stor utsträckning som möjligt för den biologiska mångfaldens fortsatta överlevnad och utveckling. Det finns, på ett par av fastigheterna, förutsättningar för så kallade träddepåer.

Biologiskt kulturarv

Kan Gullåkerparken sägas vara ett biologiskt kulturarv, värt att bevaras för framtiden? Riksantikvarieämbetets definition av begreppet *Biologiskt kulturarv* lyder: "Det biologiska kulturarvet utgörs av ett ekosystem, naturtyper och arter som uppstått, utvecklats, eller gynnats genom människans nyttjande av landskapet och vars långsiktiga fortlevnad och utveckling förutsätter eller påverkas positivt av brukande och skötsel"¹¹⁹. Enligt denna definition kan svaret på frågan vara: ja.

Fröfirman har genom åren varit en arbetsplats med stor betydelse för bygden. Den var en stor industri på sin tid, och många invånare från Hammenhög med omnejd har haft området som sin arbetsplats. Fröfirman var även ett stort dragplåster då det gällde att locka turister. Tulpantavlorna, grässkulpturerna, blomsterfälten och inte minst parken var uppskattade besöksmål och miljöer. Hela områdets karaktär har uppstått och utvecklats genom människans

¹¹⁵ Blomberg, P. & Billqvist, M., 2003

¹¹⁶ Höjer, O. & Hultengren, S., 2004

¹¹⁷ Isaksson, G. & Brunet, J., 2008

¹¹⁸ Lennartsson, T., 2013

¹¹⁹ Riksantikvarieämbetet, 2013-05-17

nyttjade av landskapet, bland annat som lantbruk, industri, blomsterodlingar och som privata trädgårdar. Många av träden finns att hitta på plantskolor idag, men det unika med Gullåkerparkens träd är att de är gamla, många över hundra år, och därför stora exemplar. Dessa träd ger platsen de växer på en identitet och gör den unik. Även vänskapsrelationen mellan Olson, Areskoug och Ekenstam sätter fantasin i rörelse om hur lignoserna kan ha kommit till platsen. Riksantikvarieämbetet anser det vara viktigt att uppmärksamma sådana här miljöers historia och kvaliteter. Även om parken idag inte är tillgänglig för allmänheten, lever många minnen, och många historier, av denna kvar och kommer att göra så en lång tid framöver.

Trädvård

Vi behöver träden, och träden behöver oss. Problem kan dock uppkomma, men i många fall kan vård i stället för avverkning vara ett alternativ.

Träd ser ut på olika sätt beroende på omgivningen de växer i. Exempelvis spelar ålder, tillgång på vatten, näring och ljus roll i hur trädet mår. För trädens välmående kan åtgärder sättas in om behovet finns. För bästa ljustillgång kan det hållas fritt från andra träd i närmaste omgivning. Detta minskar också risken för mekaniskt slitage som kan uppstå från omgivande träd¹²⁰.

Beskärning av kronan

Träd kan utgöra en säkerhetsrisk för både människor och byggnader. I stället för att avverka dessa träd, kan en kronbeskärning, som avlastning, göras. Detta sänker trädets tyngdpunkt, vindfånget minskas och därmed även riskerna¹²¹. Även hamling kan vara en åtgärd att ta till¹²².

Kronrensning innebär att döda, sjuka, skadade och inte idealiskt växande grenar tas bort. Beskärningen görs i uppbyggande syfte. Kronreducering, vilket är ett relativt stort ingrepp, innebär att kronans storlek minskar utan att formen förloras. Gallring eller utglesning av mindre grenar kan göras om kronan upplevs som alltför kompakt¹²³.

Om åtgärderna är omfattande bör de göras under en längre tidsperiod, för att försäkra sig om trädets överlevnad¹²⁴.

Att tänka på

Vid en beskärning av kronan minskar trädets möjlighet att tillgodogöra sig solenergi, vilket kan försämra trädets vitalitet. Den öppna snittytan kan vara en inkörsport till bakterier och svampar. För att minimera skadeverkningar bör inte mer tas bort än vad som är nödvändigt,

¹²⁰ Höjer, O. & Hultengren, S., 2004

¹²¹ Daggfeldt m. fl., 2002

¹²² Höjer, O. & Hultengren, S., 2004

¹²³ Daggfeldt m. fl., 2002

¹²⁴ Höjer, O. & Hultengren, S., 2004

och beskärningssnitten läggas korrekt. Är trädet i dålig kondition krävs större försiktighet vid beskärningen. Mer än 20-30% av kronans bladmassa bör inte avlägsnas¹²⁵.

Rotbeskärning

Problem med rötter som lyfter markbeläggning, sätter igen rör eller riskerar att skada husgrunder kan leda till att fastighetsägare bestämmer sig för avverkning. Ett sätt att komma åt problemet är att anpassa markbeläggningen efter trädet. Rotsystem kan beskäras, men måste utföras med försiktighet. Specialtillverkade rotbarriärer bör installeras för att undvika att problemen återkommer¹²⁶.

Allmänheten och före detta Gullåkerparken

Många människor har minnen av Gullåkerparken sedan långt tillbaka. Kanske har de haft sin arbetsplats där, deltagit i tulpanfesterna, besökt blomsterfälten eller enbart strosat i parken och beskådat de exotiska träden. En del strosar fortfarande i parken, trots att den numera är privat. Området har de senaste tio-femton åren genomgått stora förändringar vad det gäller framför allt ägandeförhållanden, vilket kan vara en anledning till att området fortfarande ses som allmänt. Det kan vara svårt att uppfatta vad som är privat område. Detta kan orsaka olägenheter för de boende. För att tydliggöra det privata, skulle trädgårdarna kunna vara del av olika arrangemang som anordnas under året. Närmast till hands vore kanske för fastighetsägarna att öppna sina trädgårdar vid Hammenhögsdagen, som byalaget anordnar varje år. Men det finns också andra arrangemang som skulle kunna vara av intresse. Inför arrangemang av det här slaget, kan det underlätta för både fastighetsägare, arrangörer och besökare om det förs gemensamma diskussioner fastighetsägarna emellan. Diskussionerna kan exempelvis röra syftet med att hålla öppet, vad som kan erbjudas och vilka problem som kan uppstå.

Öppen trädgård

Sällskapet Trädgårdsamatörerna – Skånekretsen är en rikstäckande förening med drygt 8000 medlemmar som varje år står för arrangemanget Öppen Trädgård. Utvalda trädgårdar i Skåne har öppet olika dagar, beroende på ort, under sommaren. För Österlens del är det den 14 juli som gäller för år 2013¹²⁷.

Tusen Trädgårdar

Det var Gunnel Carlsons Trädgårdsriket och Riksförbundet Svensk Trädgård som startade Tusen Trädgårdar. År 2012 gick Studieförbundet in som ny samarbetspartner. År 2014 arrangeras Tusen Trädgårdar den 29 juli. Anmälan sker till det lokala Studieförbundet¹²⁸.

¹²⁵ Daggfeldt m. fl., 2002

¹²⁶ Daggfeldt m. fl., 2002

¹²⁷ www.skånekretsen.se, 2013-05-18

¹²⁸ www.tradgard.org, 2013-05-18

Kulturarvsdagen

Europarådet har ett projekt som kallas European Heritage Days. I detta projekt arrangeras varje år kulturarvsdagar runt om i Europa. Syftet med dessa dagar är att bidra till att skapa förståelse och intresse för kulturarv och kulturmiljöer. Kulturarvsdagen i Sverige äger alltid rum den andra söndagen i september. Anmälan sker genom Riksantikvarieämbetet¹²⁹.

Hur gå tillväga för att hitta ett träds berättelse?

Berättelser gör tillvaron mer begriplig. Berättelser kan binda samman generationer och föra vidare kunskaper och erfarenheter från en tid till en annan. Människor som levt långt innan vi själva fanns blir genom berättelser levande igen. Det är ett sätt att lära känna dem vi aldrig träffat eller kommer att träffa. Och det kan finnas fler än en historia att berätta, flera minnen och upplevelser, som alla berör samma ämne.

Vad berättar då träden för oss? Vilka historier bär de med sig? De berättar om tidigare generationer, hur marken brukats, hur klimatet förändrats. Likaså har de varit åskådare till sådant som inte kan beskrivas med storlek, årsringar, skador eller annat fullt synligt. Träden i före detta Gullåkersparken har många historier värda att föra vidare. Men hur går man tillväga för att hitta dessa historier?

Inventering av trädgårdar innebär insamling av material om trädgårdarnas historia, från anläggande till idag, och alla förändringar de genomgått. Materialet kan komma från litteratur, arkiv samt muntliga källor. På plats görs sedan en fältinventering där trädgården upplevs med alla sinnen, och dokumenteras utifrån detta i text och bild¹³⁰. Dokumentation synliggör vad som finns och vad som gjorts, och kan sedan vara en god grund för utveckling¹³¹, i det här fallet av trädgårdar och trädgårdarnas innehåll. Dokumentationen kan i trädgårdssammanhang även ligga till grund för fortsatt underhåll och eventuellt bevarande.

Det kan dock vara svårt att hitta rapporter som beskriver lokala eller privata inventeringar av trädgårdar. Sådana dokument görs ofta endast i ett fåtal exemplar, och någon systematisk insamling av trädgårdsinventeringar finns inte¹³². Det var just detta som erfors med det här arbetet. Det som antogs vara relativt enkelt visade sig vara ganska komplicerat. Det historiska material som eventuellt en gång funnits på fröfirman, både vad det gäller växter och dokument i form av papper och fotografier, var borta. Många av de personer som tidigare arbetat med parken, och som satt med mycket kunskap och information är inte längre i livet. Men en del av deras berättelser finns kvar.

Inventering av parken började med en kopia av ett handskrivet dokument med anteckningar om en del av träden. Den fortsatte med ett telefonsamtal till en tidigare anställd på fröfirman. Sedan fortsatte det. Telefonsamtal efter telefonsamtal till före detta anställda, en person hänvisade till nästa, som hänvisade till nästa, som hänvisade tillbaka igen och så vidare. Möten och mejl, lånade pärmar med personliga anteckningar och annat material, besök på

¹²⁹ www.raa.se, 2013-05-18

¹³⁰ Flinck, M., 2008

¹³¹ Skolverket, 2013-05-22

¹³² Flinck, M., 2008

bibliotek och arkiv. Det blev mycket information, många berättelser att sälla i, många utstick till sådant som inte hade med parken eller träden att göra. Och så tiden. Tiden, som aldrig riktigt räcker till.

Jag har fått ta del av många historier och minnen. Ändå är detta endast en liten del av alla berättelser som finns om Gullåkersparken och dess lignoser. Före detta anställda, lekkamrater till de anställdas barn, besökare, konstnärer – listan kan göras lång på personer som har mer att berätta om sina upplevelser och tankar om parken, och som kanske vet mer om träden som individer än det här arbetet kan visa.

Nuvarande ägare är de som bestämmer hur alla dessa träd och deras berättelser ska förvaltas. Samtidigt kommer nya minnen och historier med tiden. Trädgårdarna formas av sina ägare, de utvecklas och förändras, vilket är en del av historieskrivningen. Liksom berättelserna, som med tiden bara blir fler och fler...

Liriodendron tulipifera – Tulpanträd, maj 2013

Referenser:

Publicerade

Alebo, L. (1993). *Stenshuvud – en jätte tänker tillbaka*. Heidruns förlag. Torsby.

Blomberg, P. och Billqvist, M. (2003). *Skånska Jätteträd – deras förekomst, betydelse och historia*. Naturskyddsföreningen i Skåne. Lund.

Cimbrishamns-bladet (1932). *Hammenhögs boställe övergår i privata händer*. Simrishamn 1932-02-13.

Duggfeldt, D., Webb, J. och Bernard, C. (2002). *Trädvårdsguiden*. Trädmästarna. Stockholm.

Econova <http://www.econova.se/Article.aspx?m=637161&a=805941> 2013-05-17

Flinck, M. (2008). *Inventera och dokumentera trädgårdar!* Bulletinen nr 21, 2008.
http://www.gardenhistoryforum.org/Bulletin_21-2008_litenupplosning.pdf#page=25
2013-05-17

Gustavsson, L-Å. (2008). *Rosor för Nordiska Trädgårdar - buskrosor*. Natur & Kultur. Stockholm.

Gustavsson, L-Å. (2008). *Rosor för Nordiska Trädgårdar – klätterrosor, rabattrosor*. Natur & Kultur. Stockholm.

Hagman, O. (1973). *Pelaraspen eller Älgåråsaspen*. I: Hova-Älgårå: gränsbygd i norra Skaraborg. Hova: Norra Vadsbo naturvårdsförening.

Hammenhögsbygdens byalag (1987). *Från gamla Hammenhög – kring sekelskiftet 1900*. Red. Gunnar Åkesson. Grafo-Tryck AB Simrishamn.

Hammenhögsbygdens byalag (1989). *Från gamla Hammenhög – åren 1925-1969*. Red. Gunnar Åkesson. Grafo-Tryck AB Simrishamn.

Hemmets veckotidning (1960). *Sjutton miljoner Tulpaner på Gullåker*. Red. A. Önnertz. Hemmets veckotidning, Nr 23, Årgång 32. AB Allhem.

Höjer, O. och Hultengren, S. (2004). *Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet*. Naturvårdsverket. Stockholm.

Isaksson, G. och Brunet, J. (2008). *Högstubbar ger fristad åt hotade insekter i bokskogen*. Fakta skog 1, 2008. Sveriges Lantbruksuniversitet.

Johnson, O. och More, D. (2004). *Collins Tree Guide*. HarperCollins Publishers. London.

Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien
<http://www.ksla.se/anh/files/2012/06/Olsson.b.pdf> 2013-04-10

- Kvant, C. och Palmstierna, I. (2009). *Vår trädgårdsbok*. Prisma. Stockholm.
- Lennartsson, T. (2013). *Vårda väl – Träd och buskar, månghundraåriga historieberättare*. Riksantikvarieämbetet.
<http://www.raa.se/wp-content/uploads/2012/10/Tr%C3%A4d-och-buskar.pdf> 2013-05-17
- Merrill, E. D. (1948). *Metasequoia, Another "Living Fossil"*. Vol. 8(1), 1948. Harvard University.
<http://arnoldia.arboretum.harvard.edu/pdf/articles/1991-51-4-metasequoia-another-living-fossil.pdf> 2013-05-17
- Nationalencyklopedin. (1996). Red. Engström, C. Nittonde bandet. Bokförlaget Bra Böcker AB. Höganäs.
- Palmstierna, I. och Johanson, B. K. (1999). *Träd och Buskar i Trädgården*. Ica bokförlag. Västerås.
- Riksantikvarieämbetet
<http://www.raa.se/kulturarvet/landskap/det-biologiska-kulturarvet/> 2013-05-17
- Skolverket (2013). <http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/grundskoleutbildning/stodmaterial/om-larares-dokumentation-1.162252#> 2013-05-22
- Statistiska Centralbyrån [www.SCB.se](http://www.scb.se)
http://www.scb.se/Pages/ProductTables_25795.aspx 2013-05-17
- Svenska Gods och Gårdar (1944). *Skåne Sydöstra delen, del VIII*. Red. von Sydow, W. och Björkman, S. Förlaget Svenska Gods och Gårdar. Uddevalla.
- SWseed
<http://www.swseed.se/sitebase/> 2013-05-17
- von Sydow, H. (1926). *Från Gamla Skånska Hem – Minnen upptecknade av fränder och vänner*. Red. Sjöbäck, P. Håkan Ohlssons boktryckeri. Lund.
- Ulriksdal, Kivik <http://www.edafos.se/tradgard/visning/historik.asp> 2013-05-17
- Uppsala linneanska trädgårdar www.botan.uu.se/pdf/2008/V20.pdf 2013-05-22
- Weibulls horto
<http://www.weibullshorto.se/om-oss> 2013-05-17
- Kulturarvsdagen www.raa.se 2013-05-18
- Tusen trädgårdar www.tradgard.org 2013-05-18
- Öppen trädgård www.skaneekretsen.se 2013-05-18

Opublicerade

Alblad, Olle (odaterat). *Träd och buskar av mera ovanliga och andra arter med speciella karaktärer i Gullåkerparken vid Svalöf Weibull AB Trädgård*. Hammenhög.

Carlsson, Gösta (1983a). *Hammenhögs – en tillbakablick, del I*. Magasinet Nr 4. Hammenhögs Frö AB.

Carlsson, Gösta (1983b). *Hammenhögs – en tillbakablick, del II*. Magasinet Nr 5. Hammenhögs Frö AB.

Åkesson, Gunnar (1999). Sammanställning efter studier av gamla dokument, nedtecknat i november 1999.

Diverse dokument om parken. Dokument och information om parken från material samlat i pärmar på Weibull Horto, Hammenhög, från cirka år 1971 till år 2003. Materialet består av bland annat handskrivna anteckningar, fakturor och odaterade broschyrer som på något sätt anknyter till Gullåkerparken.

Muntliga källor och tidigare anställda på Hammenhögs Frö AB:

Håkansson, Karl-Herman – telefonsamtal 2013-04-24

Johansson, Ingrid Elisabeth – telefonsamtal 2013-05-11

Hansson, Karin – personligt möte 2013-05-15